

ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE’NİN SURİYELİLERE YÖNELİK GÖÇ POLİTİKALARI: AVRUPA BİRLİĞİ’NİN BAKIŞ AÇISI

Hakan ÖZDEMİR*

Uğuray UĞURLUDOĞAN**

ÖZ

Bu çalışmanın sorunsalını, Türkiye’nin Suriye krizi sonrasında gerçekleşen kitlesel göç hareketliliğine yönelik politikalarında Avrupa Birliği’nin etkisi teşkil etmiştir. Bu bağlamda öncelikle Suriye krizi sonrasında Türkiye’nin ve Avrupa Birliği’nin Suriyelilere yönelik göç politikaları ele alınmıştır. Akabinde Türkiye’nin Suriyelilere yönelik göç politikaları, Avrupa Birliği açısından değerlendirilmiştir. Kapsamı kısaca bu şekilde ifade edilebilen çalışmada, Türkiye’nin Suriye krizi sonrasındaki göç politikalarında çeşitli etkileri olan AB’nin, “tampon bölge” olarak gördüğü Türkiye üzerinden düzensiz göçü önleyerek göç kontrolünü “dışsallaştırma” yoluna gittiği varsayılmıştır. Çalışmanın sonunda, Türkiye’nin Suriyelilerin yasal statüsünü düzenlemek, ihtiyaçlarını karşılamak ve Suriye krizinin yol açtığı güvenlik tehdidini önlemek amacıyla önemli adımlar attığı, çok büyük mali külfetleri karşıladığı sonucuna varılmıştır. Avrupa Birliği’nin de Türkiye’nin Suriyelilere gösterdiği misafirperverlikten ve insani yaklaşımından dolayı hoşnut olduğu görülmüştür. Ancak bu dönemde Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye verdiği taahhütleri gereği gibi yerine getirmemesinden ve Suriye’de yaşanan insanlık krizine gereken önemi göstermemesinden dolayı, ikili ilişkilerin sancılı bir sürece girdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Avrupa Birliği, Göç, Suriye, Türkiye.

* İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,

(hakan.ozdemir@inonu.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0001-8973-1608>

**Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,

(ugurludogan.u@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0002-6465-4017>

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XIV, No. 2, (Ekim 2021)

Geliş Tarihi: 15.07.2021

Kabul Tarihi: 07.10.2021

Bu makaleden alıntı yapmak için: Özdemir, H. Ve Uğurludoğan, U. (2021, Ekim). Arap Baharı Sonrası Türkiye’nin Suriyelilere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği’nin Bakış Açısı. YDÜ SOSBİLDER, 14(1), 162-196.

ABSTRACT

***TURKEY'S MIGRATION POLICIES REGARDING SYRIANS AFTER THE ARAB SPRING:
THE PERSPECTIVE OF THE EUROPEAN UNION***

The problematic of the present study was the effects of the European Union on the policies of Turkey towards mass migration after the Syrian crisis. Firstly, the migration policies of Turkey and the European Union regarding the Syrian refugees after the Syrian crisis were discussed in this context. Then, the migration policies of Turkey regarding Syrians were evaluated in terms of the European Union. The scope of this study assumes that the EU's various effects on the migration policies of Turkey in the post-Syrian crisis had progressed for "externalizing" the control over migration by preventing irregular movement through Turkey as the EU considered Turkey as a "buffer zone". It is concluded at the end of the study that Turkey took important steps to regulate the legal status of Syrians, to cover their needs, to prevent the security threat caused by the crisis itself, and therefore faced a huge financial burden. It was also found that the European Union was also pleased with the hospitality and humanitarian approach of Turkey towards the Syrians. However, because of the fact that the European Union did not fulfill its commitments to Turkey properly, and did not give due importance to the humanitarian crisis in Syria, it was determined that the bilateral relations had gone through a painful process.

Keywords: *The Arab Spring, European Union, Migration, Syria, Turkey.*

---

1. Giriş

2010 yılında Tunus'ta başlayan, kısa sürede birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesini etkisi altına alan Arap Baharı süreci; kimi ülkelerde iktidarların çeşitli reform düzenlemelerini hayata geçirmesiyle nihayete ermişken, kimilerinde iktidar ve rejim değişikliklerini beraberinde getirmiştir. Arap Baharı'ndan en fazla etkilenen ülkelerden biri olan Suriye'de ise beklenenin aksine rejim değişikliği gerçekleşmediği gibi, yaşanan karmaşa ve iç savaşta ağır insan hakları ihlalleri ortaya çıkmıştır. Ülkede siyasi istikrardan ümidini kesen ve iç savaştan kaçmak isteyen Suriyeliler, başta komşu ülkeler olmak üzere farklı ülkelere sığınmışlardır. Kuşkusuz Suriye krizinin başından itibaren açık kapı politikası izleyen Türkiye, bu göç dalgasından en fazla etkilenen ülke olmuştur. Başlangıçta Suriye krizinden kaynaklı göç hareketlerine kayıtsız kalan ve yapılan uyarıları dikkate almayan Avrupa Birliği (AB), 2015 yılından itibaren sınır ülkelerinin maruz kaldığı yoğun göçlerden ve Akdeniz'de yaşanan elim bot facialarından dolayı harekete geçmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda AB, öncelikle Kuzey Afrika'daki üçüncü ülkelerle ve akabinde daha geniş bir coğrafi alanda, daha çeşitli ve yüksek bütçeli finansal vasıtalarla dayanan bir iş birliği sürecine yönelerek bu sorunu bertaraf etme yoluna gitmiştir. Ancak beklediği sonucu elde edemeyince Birlik, göç denetimlerinin Avrupa dışında sürdürülmesine dayanan "dışsallaştırma" politikasına yönelerek, geri kabul anlaşmaları ve şartlı vizesiz seyahat gibi

seçenekleri, farklı plan ve kurumsal mekanizmaları devreye sokmuştur. AB ile tam üyelik müzakere süreci devam eden Türkiye ise maruz kaldığı kitlesel göçten dolayı göç ve iltica mevzuatı başta olmak üzere, önemli yasal ve kurumsal düzenlemeleri hayata geçirmiş; Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim ve toplumsal entegrasyon gibi ihtiyaçlarına yönelik önemli adımlar atmaktan ve yüklü miktarda harcamalar yapmaktan imtina etmemiştir. Bu süreçte, ilgili AB kurumlarıyla etkileşimde bulunan ve birtakım faaliyetleri ortaklaşa icra eden Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması (GKA) ve Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı, taraflar arasındaki ilişkilere ivme kazandırmıştır. Ancak AB'nin taraf olduğu bu akıtlardan kaynaklanan taahhütlerini gereği gibi yerine getirmemesinden dolayı, birer yıl arayla GKA ve Mülteci Mutabakatı, Türkiye tarafından askıya alınmıştır. Bu gelişmeler üzerine taraflar arasında yaşanan krizin, günümüzde her iki tarafın da ortak çabalarıyla kısmen yumuşamaya başladığı düşünülmektedir.

Türkiye'nin Suriye krizi sonrasında gerçekleşen kitlesel göç hareketliliğine yönelik politikalarında AB'nin etkisi, bu çalışmanın sorunsalını teşkil etmektedir. Araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanan bu çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsamda doküman analizi yoluyla toplanan veriler, betimsel analiz tekniğiyle yorumlanmıştır. Türkiye'nin Suriye krizi sonrasındaki göç politikalarında çeşitli etkileri olan AB'nin, 'tampon bölge' olarak gördüğü Türkiye üzerinden düzensiz göçü önleyerek göç kontrolünü 'dışsallaştırma' yoluna gittiği varsayımına dayanan bu çalışma, şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden bölümde Suriye krizi sonrası Türkiye'nin Suriyelilere yönelik göç politikaları, üçüncü bölümde Suriye krizi sonrası AB'nin Suriyelilere yönelik göç politikaları ele alınacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye'nin Suriyelilere yönelik göç politikalarına AB'nin bakışı ortaya konarak, çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

2. Suriye Krizi Sonrası Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Göç Politikaları

Suriye krizi, 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve ardından Ortadoğu ile Kuzey Afrika (ODKA)'yı saran olaylar silsilesi (Naqvi, 2014: 339) olarak nitelendirilen Arap Baharı'ndan bağımsız düşünülemez. Arap Baharı, Muhammed Buazizi adlı gencin, Tunus'un Sidi Buzid adlı kentinde seyyar arabasına belediye yetkililerince el konulması ve bunu önlemek için çabaları yetersiz kalan Buazizi'nin de 17 Aralık 2010 tarihinde kendisini yakarak intihar girişiminde bulunmasının ardından gelişen olaylarla başlamıştır (Yılmaz, 2011: 47). Bu süreçte Tunusluların iktidar değişikliğini sağlayan başarısı, bölgedeki diğer ülkeler (Mısır, Libya, Ürdün, Yemen, Sudan, Cezayir, Bahreyn, Kuveyt ve Suriye) için de ilham kaynağı teşkil etmiş ve kısa sürede domino etkisi yaratarak

diğer ülkeleri de tesiri altına almıştır (Polat ve Durmuş, 2015: V).

Bu ülkelerden biri olan Suriye'deki olayların başlangıcı da diğer Arap ülkelerindekilerle benzerlik göstermektedir. 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'nin güneyinde yer alan Dera kentinde yaşları on beş ila on yedi arasında değişen yaklaşık on beş civarındaki gencin Arap Baharı sürecinin sloganı haline gelen "Halk rejimin yıkılmasını istiyor!" sloganını duvarlara yazması üzerine eylemler başlamış, nitekim sloganı yazanların tutuklanması üzerine de bu eylemler büyük nümayişlere dönüşmüştür (Taştekin, 2015: 12; Polat, 2016: 141-142). Zamanla bu nümayişlere Müslüman Kardeşler Örgütü, rejimce küstürülen eski Baas Partisi mensupları, ülkedeki statüleri netlik kazanmayan Kürtler, sürgündeki muhalifler ve solcular da iştirak etmiştir (Taştekin, 2015: 13). Farklı kesimlerin iştirak ettiği eylemler, ülkede 1963 yılından beri devam eden OHAL'in kaldırılması, erkler ayrılığı ve sivilleşmenin yanı sıra, gelir dağılımı adaletinin sağlanması, daha geniş bir vatandaşlık tanımının getirilmesi ve Baas Partisi'nin yetkilerinin kısıtlanması ile siyasi partiler yasasının revize edilmesi gibi taleplere dayanmaktadır (Şöhret, 2016: 78). Ayrıca kısa ve uzun vadeli sosyo-ekonomik, siyasi ve dinsel sebeplerin tetiklediği bu eylemler zincirinde iklim değişikliğinin de bir rolü olduğuna dair pek çok akademik çalışma bulunmaktadır. 2006-2011 yılları arasında yaşanan kuraklık, Suriye'de tarımsal üretimi düşürmüş ve kırdan kente göçü artırmıştır. Bu da ülkedeki iç huzursuzluğun artmasında, halkla hükümet arasındaki ilişkilerin gerilmesinde etkili olmuştur (Maden, 2013: 82, 86).

Bahsi geçen sebeplerle desteklenen bu eylemlere karşı ilk etapta sert bir tutum sergileyen Esad rejimi, eylemlerin kesilmemesi ve uluslararası baskıların artması üzerine hükümetin istifası, sıkıyönetimin kaldırılması ve yeni bir anayasanın yürürlüğe konması gibi bir dizi değişikliğe gitmek durumunda kalmıştır. Ancak bu değişikliklerin muhalefet cephesinde olumlu etkiler yaratmaması üzerine, rejimin de göstericilere karşı tutumu gittikçe sertleşmeye başlamıştır. Muhalif grupların kendilerini savunmak için silahlı mücadeleye giriştiği ve ordu içinde bölünmelerin yaşandığı bu dönemde, uluslararası anlamda Suriye'ye olan ilginin arttığı görülmektedir. ABD başta olmak üzere birçok batılı devlet Esad rejiminin istifasını isterken (Matiç, 2019: 243-244); Suriye ile dış politikada uzun dönemli siyasi ve ticari ilişkileri bulunan Rusya, İran ve Çin gibi devletlerin her ne pahasına olursa olsun rejimi destekledikleri ve rejimin ömrünü uzattıkları görülmektedir (Miş, 2012: 263). Ayrıca muhalefetin parçalanmış, ortak bir ideoloji ve liderden yoksun görüntüsü, sistemden rant sağlayan ve daha çok Esad ailesine mensup olan bürokrat kesimin varlığı (Şen, 2013: 68-69), ülkedeki iktidar-ordu bütünleşmesi, Esad rejimini tahkim ettiği gibi, iç savaşı diğer Arap Baharı ülkelerinden farklı bir sonuca götürmüştür (Şöhret, 2016: 80). Sıralanan bu nedenlerle halk hareketlerinin diğer Arap ülkelerinden farklı olarak bir iktidar değişikliğine yol açmadığı Suriye'de beliren karmaşa ve silahlı çatışma ortamı,

sivil halk için dayanılmaz bir hal almıştır. Nitekim kısa vadede siyasi istikrarın sağlanamayacağına kanaat getiren Suriyeliler, çareyi ülkelerini terk ederek başta komşu ülkeler olmak üzere farklı ülkelere göç etmekte bulmuşlardır (AFAD, 2014). “Yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası” olarak nitelenen bu akından en fazla etkilenen ülke, Suriye ile 911 km’lik sınırı bulunan Türkiye olmuştur (Erdoğan, 2015b: 317-318).

Türkiye’nin Suriye krizinin başından itibaren insani gerekçeler başta olmak üzere, sınır komşuluğu, inanç ve kültür yakınlığı gibi nedenlerle “açık kapı politikası” izlediği görülmüştür (Duruel, 2017: 208). Suriye’deki iç savaşın çabucak biteceği varsayımıyla onlara süresiz kalma hakkını tanıyan Türkiye’nin izlediği “açık kapı politikası”na ise şu üç politika ögesi eşlik etmiştir: Tam korumanın sağlanması, geri göndermeme ilkesi ve optimal düzeyde insani yardımın sağlanması (İçduygu ve Sert, 2019: 122). Bu öğelere dayanan “açık kapı politikası”ndan dolayı Suriyeliler açısından bir hedef ülke haline gelen Türkiye’ye kısa vadede beklenmedik miktarda bir nüfus girişi gerçekleşmiştir (Tepealtı, 2020: 166). Şöyle ki 2021 Ağustos ayı verilerine göre 3,6 milyondan fazla Suriyelinin geçici koruma altında bulunduğu Türkiye, dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumuna erişmiştir (UNHCR, 2021). Elbette ki bu durum, toplumsal, ekonomik, siyasi ve güvenlik boyutları bulunan birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Türkiye çeşitli yasal ve kurumsal düzenlemeler ile büyük çaplı askerî harekâtlar yaparak bu sorunlara çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu bölümün devamında öncelikle Türkiye’deki Suriyelilerin zamanla değişen hukuki statüsüne değinilecektir. Akabinde Türkiye’nin Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim, toplumsal entegrasyon gibi sorunlarına ve Suriye krizinin yol açtığı güvenlik tehdidine yönelik izlediği politika ve uygulamaları ele alınacaktır.

Bilindiği üzere Türkiye’de mülteci ve sığınmacılara yönelik ilk genel düzenleyici belge, 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu’dur. Bu kanunda, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı kişiler göçmen olarak tanımlanmıştır (Şimşek, 2017: 17). Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde Türk kimliği ve kültürü üzerine bina edilen göç politikası, Soğuk Savaş döneminde güvenlik eksenine oturmuş ve güvenlik kurumlarının inisiyatifi altında şekillenmiştir. Soğuk Savaş’ın dışında göç politikasını şekillendiren diğer gelişmeler, Türkiye’nin Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’ye (1951 Cenevre Sözleşmesi) (Canpolat ve Arıner, 2012: 15) ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’ne taraf olmasıdır. Her iki akdi de “coğrafi kısıtlama” ile kabul etme yoluna giden Türkiye, yalnız Avrupa’da cereyan eden olaylar kapsamında mülteci statüsü tanımakla mükellef olduğunu ifade etmiştir (Topal, 2015: 9). Ancak Soğuk Savaş’ın çözülmeye başlamasıyla ve küreselleşmenin etkisini hissettirmesiyle Türkiye, önemli göç güzergâhlarından birine dönüşmüştür (Bayır ve Kansu, 2020: 333). Bu süreçte 1988 yılında İran ve

Irak arasında yapılan ateşkesin ardından 60 bin Kürt Türkiye'ye kaçmıştır. 1989 yılında da Bulgaristan'daki Komünist rejimin zulmünden kaçan 310 bin etnik Türk de Türkiye'ye sığınmıştır (Kirişçi, 1991: 510). 1991 yılına gelindiğinde ise Körfez Savaşı'nın ardından Saddam Hüseyin'in Kürtleri ve Kuzey Irak'taki diğer azınlıkları hedef alan şiddetinden kaçan yaklaşık yarım milyona yakın kişinin Türkiye'ye sığındığı görülmüştür. Nitekim ilerleyen süreçte Irak'tan gelen sığınmacıların çoğu tekrar ülkelerine geri dönerken, kendilerine vatandaşlık verilen Bulgar Türklerinin yarısına yakını Türkiye'ye yerleşmiştir. Ancak şu bir gerçek ki 1991 yılında meydana gelen zorunlu kitlesel göçler; Türkiye'nin sığınma politikasını derinden etkilediği gibi, yeni yasal düzenlemelere gidilmesini de gerekli kılmıştır. Nitekim bu ihtiyaca binaen 1994 Yönetmeliği çıkarılmıştır. "Coğrafi kısıtlama" ile kabul usulü bakımından 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle paralellik gösteren bu yönetmelik ile yalnızca Avrupa'da cereyan eden olaylar sebebiyle sığınma talep eden bireylere "mülteci" statüsü verilmesi (Kirişçi, 2014: 13-14); Avrupa dışındaki ülkelere gelen ve aranan koşulları sağlayan kişilerin "sığınmacı" olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca sığınmacılara güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirmelerine kadar geçici ikamet izni verilmesi de öngörülmüştür (Topal, 2015: 10).

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Suriyeliler ise ilk etapta hukuki karşılığı olmayan bir ifadeyle "misafir" olarak adlandırılmıştır (Hajipouran Benam, 2018: 268). Kuşkusuz bu adlandırmada Türk yetkililerinin Suriye'deki çatışmaların kısa ömürlü ve sığınma sorununun ise 'geçici' olacağı yönündeki beklentileri etkili olmuştur (Mencütek vd., 2020: 100). Ancak bu misafirliğin uzayarak kalıcılığa dönüşmesi, Avrupa dışından Türkiye'ye yapılan göçlerin devam etmesi ve mülteci hukuku konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin ülke aleyhine verdiği kararlar (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1031-1032), uygulamada "geri göndermeme ilkesi"nin ihlali ve buna dönük ulusal ve uluslararası mecrada artan eleştiriler, 1994 Yönetmeliği'nin mülteci hukuku konusundaki eksikliği gideremediğini göstermiştir. Bu eksikliği gidermek ve ülkede göç ve iltica sorununa atfedilen önemin artması sebebiyle Türkiye'deki göç ve sığınma politikalarının uluslararası standartlara ve normlara uyumunu sağlamak amacıyla birtakım somut adımlar atılmıştır. Bu kapsamda AB ile tam üyelik müzakereleri devam eden Türkiye'nin göç ve sığınma sistemine dönük kurumsal ve idari yapıları ile ulusal mevzuatı, AB müktesebatına ve sistemine uyumlulaştırılmaya çalışılmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 40). Bu süreçte AB de Türkiye tarafından Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile sınır yönetimi alanındaki reformların kabulünün öncelikli hususları arasında yer aldığı beyan etmiştir (European Commission, 2012: 100). Nihayet 4 Nisan 2013 tarihinde TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe giren YUKK; yabancılara ilişkin iş ve işlemlerin yanı sıra, sınırlarda, sınır kapıları veya ülke içinde yabancıların

bireysel koruma taleplerine istinaden sağlanacak uluslararası korumayı ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara ivedi olarak sağlanacak geçici korumayı kapsamaktadır (md. 2). Ancak Türkiye'de sayıları hızla artan Suriye vatandaşlarından dolayı gündeme gelen ve genel itibarıyla uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirilmeyen yabancılar için getirilen geçici koruma statüsü, YUKK ile tanımlanarak yasal bir dayanağa kavuşmuş olsa da yasada bu statüye ilişkin esas ve usullerin Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenmesi öngörülmüştür (Baran Çelik, 2015: 70). Nihayet 13 Ekim 2014 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla AB Konseyi tarafından 20 Temmuz 2001 tarihinde kabul edilen Geçici Koruma Yönergesi'nden esinlenerek, Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1043). Bu yönetmelik ile geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları, bu kapsamdaki kişilerin kabulü, ülkede kalışı, hak ve yükümlülükleri, ülkeden çıkışlarında yapılması gereken işlemler, ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğiyle ilgili konular düzenlenmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, md. 1). Geçici koruma için bir süre kısıtının yer almadığı yönetmelikle Türkiye'deki Suriyelilerin yasal statüleri, sahip oldukları haklar ve yararlanabilecekleri sosyal yardımlar netliğe kavuşmuştur. Yönetmelik uyarınca geçici korunan Suriyelilere barınma, kimlik belgesi edinme, eğitim, sağlık, sosyal yardım, tercümanlık ve benzeri hizmetlerden yararlanma ve iş piyasasına erişim gibi haklar tanınmıştır (Kap, 2014: 32).

Kısaca hukuki statüsü misafirlikten geçici korumaya doğru evrilen Suriyelilerin, Türkiye'ye giriş yaptığı andan itibaren karşı karşıya kaldıkları en temel gereksinim barınma olmuştur. Suriyelilere yönelik ülkeye girişlerinden bu yana üç tür barınma yöntemi geliştirilmiştir. Bunlardan ilki, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi illerde yaşayan akrabalarının yanına yerleşmeleridir. İkincisi, on ilde açılan ve sayısı yirmi altı bulan geçici barınma merkezlerine yerleşmeleridir. Üçüncüsü ise hiçbir yasal kısıtla karşılaşmadan kendi olanaklarıyla farklı şehirlerde kiralama veya satın alma yoluyla edindikleri konutlara yerleşmeleridir (Taştan vd., 2016: 14-15). Kuşkusuz bu yöntemlerden ilki, sınırlı sayıda Suriyelinin barınma ihtiyacını gidermiştir. İkincisi, Suriyelilerin ülkeye giriş yapmaya başladıkları tarih olan 29 Nisan 2011 itibarıyla işletilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, öncelikle AFAD'ı sorumlu kurum olarak tayin etmiştir. Akabinde Suriyeliler için AFAD'ın koordinatörlüğünde önce Hatay'da çadır kentler kurulmuştur. Suriyelilerin sayısının artması üzerine Ocak 2012'de Kilis ili sınır bölgesindeki Öncüpınar ve Elbeyli ilçelerinde birer konteyner kent kurulmaya başlanmıştır. Bunları Gaziantep, Şanlıurfa, Osmaniye, Malatya, Adıyaman, Kahramanmaraş, Mardin ve Adana'da inşa edilen kamplar izlemiştir. Kurulan çadır ve konteyner kentler ile kamplarda her türlü altyapı, anaokul, ilkökul ve lise, rehabilitasyon merkezi,

poliklinik, sahra hastanesi, banka ve PTT şubesi, ibadethane, market ve sosyal tesisler yer almıştır (Arat, 2016: 394; Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 245; Erdoğan, 2015a: 34).

Ancak Türkiye’de sağlanan olanakların cazipliği ve coğrafi yakınlığın yanı sıra, Müslüman bir ülkede yaşamayı tercih etmeleri, kalışlarını kolaylaştırıcı bir akraba ve arkadaş ağına sahip olmaları sebebiyle (Rottmann, 2020: 480) Türkiye’ye gelen Suriyeli sayısında sürekli artış yaşanmıştır. Şöyle ki 2012 yılı sonunda 224 bin 655’i bulan ülkedeki Suriyeli sayısı, bir sonraki yılın sonunda 1 milyon 519 bine çıkmıştır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Elbette ki sığınmacı sayısında görülen bu artış, göç yönetimi alanında etkili kamu politikalarının saptanmasını ve uygulanmasını da zorlaştırmıştır. Bu nedenle göç yönetimini ifa etmek, göçe ilişkin politika ve stratejileri saptayıp tatbik etmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak maksadıyla YUKK’un 103. Maddesine dayanarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) teşkil edilmiş ve 11 Nisan 2014’te faaliyete başlamıştır. Ancak 2014 yılından beri Suriye’de değişen dengeler, bütün planları ve hesapları ters yüz ederek geri dönüşü uzun sürecek karmaşık bir ortamı doğurmuştur. Nitekim 252 kişiyle başlayan göç hareketi, on yıllık süreçte 3,6 milyondan fazla kişinin Türkiye’ye gelmesine yol açmıştır. Bu süreçte bütün politika ve tasavvurunu “geçicilik” üzerine bina eden Türkiye, misafir ettiği Suriyelilerin ülkedeki yerleşimlerinin geçici olmaktan ziyade “uzun süreli” veya “kalıcı” olduğunu anlamıştır. Bu nedenle de yukarıda belirtildiği gibi geçici koruma statüsünün yanı sıra, Suriyelilere çalışma izni verilmesine kadar uzun soluklu çözümlere yönelindiği görülmüştür (Erdoğan, 2020; İçduygu, 2017: 29-30; Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 245). Ülkelerine geri dönme ümidiyle başlangıçta sınıra yakın barınma merkezlerine yerleşen Suriyeliler de bu süreçte savaşın uzaması ve yaygınlaşması ile artan kitlesel göçlerden dolayı, genel itibariyle yaşam koşullarının daha yüksek olduğu geçici barınma merkezlerinden ayrılarak sosyal gereksinimlerini karşılayabileceklerini düşündükleri farklı şehirlere yerleşmeyi, yukarıda bahsi geçen üçüncü barınma yöntemini, tercih etmişlerdir. Bu sürecin sonunda bir dönem 256 bin 971 kişiye ev sahipliği yapan geçici barınma merkezlerinin sayısı, yirmi altıdan yediye düşürülmüştür (Şentürk, 2020: 14; AFAD, 2017: 89-98; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Bu süreçte YUKK’un yürürlüğe girmesi ve GİGM’in kurulmasını önemli reformlar olarak addeden AB, Türkiye’nin artan nüfus akınına karşılama hususundaki kayda değer insani çabalarını takdir etmiştir (European Commission, 2015c: 27). Bu noktada AB’nin Türkiye’den göç konusunda talep ettiği hususların temelinde de Birliğe yönelecek göç akınlarının denetlenmesi ve düzensiz hareketliliğin frenlenmesi arzusunun yattığını belirtmekte fayda vardır. Bu nedenle Birliğin göç konusunda yürüttüğü müzakereler neticesinde FRONTEX uygulamaları bağlamında aşılmaz “Avrupa

kalesini” daha korunaklı kılmak maksadıyla Türkiye’yi bir “tampon bölge” olarak gördüğü söylenebilir (Sağiroğlu, 2019: 249).

Öncelikli sorunu, barınma ihtiyacının karşılanması olan Suriyeliler açısından orta ve uzun vadede en önemli sorun alanını ise eğitim teşkil etmektedir. Yaklaşık %24,9’unun okur-yazar veya ilkökul mezunu olmadığı Türkiye’deki Suriyeli nüfus içinde zorunlu eğitim çağında yer alanların oranının %29,4 civarında olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2019: 9; MEB HBOGM, 2020). Ancak Türkiye, diğer politika sahalarında olduğu gibi, Suriyelilerin eğitimini de başlangıçta geçicilik üzerine bina etmiştir. Bu bağlamda dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer’in 2012 yılında basına verdiği bir demeçte, derslerin konteynerlerde kendi müfredatımıza göre Arapça verileceğini; Suriyeli çocukların eğitimini ihmal etmemekle birlikte ailelerin Türkiye’deki kalıcılığını pekiştirecek bir tavırdan da imtina ettiklerini beyan etmesi manidardır (Cihan Haber Ajansı, 2012). Dolayısıyla başlangıçta Suriyeli göçünün kısa süreli olacağına ilişkin bir görüş hâkim olmuştur. Ancak zamanla Suriye krizinin büyümesi ve Suriyeli göçünün artmasıyla eğitim konusunda yeni kararlar alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle 2013 yılında “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge yayınlanmıştır. Söz konusu genelgeyle geçici barınma merkezleri dışında kentlerde yaşayan Suriyeli çocuklara dönük etkinlik düzenleyen mekânların saptanması amaçlanmıştır. Bu genelgeyi ise bir yıl sonra Suriyeli çocukların eğitime erişim kanal ve kurallarını ortaya koymak maksadıyla çıkarılan “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge izlemiştir (Kaya ve Çolakoğlu, 2020: 601-602). Son derece kapsamlı olan bu genelgeyle Suriyeli çocukların kendileri için teşkil edilen Geçici Eğitim Merkezlerinin yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı okullarda eğitim almaları sağlanmıştır. Dolayısıyla bu genelgeyle Suriyelilere ülkedeki devlet okullarına da yasal olarak kayıt yapma hakkı tanınmıştır (Emin, 2016: 15).

2016 yılına gelindiğinde ise MEB bünyesinde yer alan Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı teşkil edilmiştir. Bu Daire Başkanlığı vasıtasıyla ülkelerinde savaştan ve ekonomik koşullardan dolayı travma yaşamış, eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış ya da okula başlayamamış olan Suriyeli çocukların eğitim-öğretim kurumlarına kayıtları yapıldığı gibi, bu kurumlara öğrencilerin uyum sağlanması, herhangi bir ayırım ve dışlamayla karşılaşmalarını önlemek için okul personellerinin farkındalığını artıracak hizmet içi eğitim faaliyetleri icra edilmiştir (MEB, 2016). Bu Daire Başkanlığının kurulduğu yıl yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikle Suriyeli öğretmenlerin de kendi ülkelerinden gelen çocukların eğitiminde rol alabilmesi olanaklı kılınmıştır (Tanrıkulu, 2017: 138).

Kısaca gelinen noktada MEB tarafından Türkiye'deki Suriyelilere yönelik iki ana uygulama üzerinden eğitim hizmeti verildiği görülmektedir. Bunlardan ilki, ülkenin dört bir yanında yerleşen Suriyelilerin Türk vatandaşlarıyla birlikte resmi eğitim kurumlarına dahil edilerek eğitim-öğretim hizmetlerine erişimlerinin sağlanmasıdır. İkinci uygulama ise Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu illerde teşkil edilen geçici barınma merkezlerinde Suriyeliler için hazırlanmış bir program dâhilinde kendi dillerinde ve kendi gönüllü öğretmenlerinin desteğiyle sürdürülen eğitim faaliyetleridir (MEB, 2019: 102-104). Bu süreçte AB de Suriyelilerin yoğun olduğu illerde artan nüfusun ihtiyaçlarına binaen ülke genelinde 215 okulun inşasını finanse ettiği gibi, ülkedeki eğitim altyapısının geliştirilmesi için 475 milyon Avroluk bir yardımda bulunmuştur (AB Türkiye Delegasyonu, 2018).

Son olarak Türkiye'de Suriyeli gençlerin üniversite eğitimine değinmekte yarar vardır. Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) 3 Eylül 2012 tarihinde aldığı Genel Kurul Kararı ile Türkiye'ye sığınan Suriyeliler ile Suriye'de eğitim görmekteyken eğitimlerine ara vermek zorunda kalan Türk vatandaşı öğrencilere eğitimlerine "özel öğrenci" sıfatıyla Türkiye'de devam etme hakkı tanınmıştır. Bu kapsamda Suriye sınırındaki illerde yer alan yedi üniversitenin Suriyelileri "özel öğrenci" statüsünde kayıt etmeleri kararlaştırılmıştır. Hatta 2012-2013 eğitim-öğretim yılına mahsus olmak üzere, Suriyelilerin öğrenciliklerini ispat eden belgelerinin olmaması halinde, beyanlarının da tek başına yeterli olabileceğine dair bir genelge yayınlanmıştır. Ayrıca yoksul Suriyeli gençlerin Türkiye'deki üniversitelerde eğitim almasına olanak sağlamak amacıyla (Erdoğan, 2015a: 87) Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), YÖK ile işbirliği yapmıştır. Bu bağlamda 2018 yılı verilerine göre yılda 2 bin 911 Suriyeli öğrenciye burs verilmektedir. Diğer yandan Türkiye'ye yerleşen Suriyeli akademisyenlerin ülkede istihdamına olanak sağlamak amacıyla da YÖK tarafından 2016 yılında Yabancı Akademisyen Bilgi Sistemi Projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamında da 392 Suriyeli akademisyen istihdam edilmiştir (Tanrıkulu, 2018: 2599; Anadolu Ajansı, 2017).

Kuşkusuz barınma ve eğitimin yanı sıra, Türkiye'deki Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden yararlanması konusu da hem bizzat Suriyelilerin ihtiyaçları hem de toplumsal kabul yönüyle son derece mühim hususlardan birini teşkil etmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin tamamı, geçici barınma merkezleri içinde ve dışında olan, o ana dek herhangi bir kaydı bulunmayan, pasaportu ve yerleşim yeri belgesi olmayanlar dahi sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadır (Erdoğan, 2015b: 324). Ancak Suriyelilere sağlık hizmeti alanında sağlanan bu haklar, yerelde sağlık kurumlarının ve çalışanlarının iş yükünü fazlasıyla artırmıştır (Erdoğan, 2015b: 324). Özellikle sunduğu hizmetin %30 ile %40'ının Suriyelilere dönük olan sınır illerindeki devlet hastanelerinde, ciddi oranda kapasite sorunu yaşanmaktadır. Bu da hizmetlerin işleyişini büyük ölçüde aksatmaktadır

(Velieceoğlu Yonca, 2014: 32). Bu süreçte Suriyelilere yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin sunumunu sağlamak amacıyla hastanelerin yükünü hafifletmek üzere, Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerde Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) hizmete açılmıştır (Kaya ve Çolakoğlu, 2020: 603). Hâlihazırda 29 ilde faaliyet gösteren 180 GSM içerisinde teşkil edilmiş 780 göçmen sağlığı birimi, faaliyetlerini sürdürmektedir. GSM'lerin bulunmadığı bölgelerde ise yabancılara sağlık hizmeti sunmak amacıyla Yabancı Uyuşuklular Poliklinikleri (YUP) teşkil edilmiştir. Hâlihazırda 80 ilde 98 YUP hizmet sunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2020: 64-66). GSM ve YUP'ların yanında, GİGM'nin eşgüdümünde icra edilen sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı bünyesindeki uyumunu sağlamak amacıyla Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü çatısı altında faaliyet gösterecek olan Göç Sağlığı Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 25 Ağustos 2016 tarihli 1215 sayılı Bakanlık Makam Oluru ile kurulmuştur (Önder, 2019: 143).

Türkiye'de Suriyelilere yönelik sağlık hizmetlerinin sunumu, eşgüdümü ve değerlendirilmesi amacıyla teşkil edilen birimlerin yanında, uygulanan program ve projelere de kısaca değinilmesinde yarar vardır. Suriyeliler Türkiye'ye geldiği andan itibaren çeşitli hastalıkların önlenmesi amacıyla uygulanan Genişletilmiş Bağışıklama Programı'na dahil edildiği gibi, ülkede uygulanan programlar dahilinde Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen yeni doğan taramalarıyla ihtiyaç duyan bebek ve çocuklara ücretsiz vitamin takviyeleri de dağıtılmaktadır. Ayrıca Suriyelilere sunulan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla AB tarafından finanse edilen ve AB ile Sağlık Bakanlığı'nın birlikte yürüttükleri SIHHAT Projesi de 1 Aralık 2016 tarihinde hayata geçirilmiştir (Gültaç ve Yalçın Balçık, 2018: 196-197).

Suriyeliler açısından sağlığın yanında başta gelen ihtiyaçlardan biri de işgücü piyasasında yer almaktır. Suriyeliler, Türkiye'de belirli bir süre kaldıktan sonra çalışma hayatının içinde yer almayı ve dilediği gibi bir hayat kurma hususunda adım atmayı arzulamışlardır. Bu anlamda Suriyelilerin birinci derecedeki talebi, yasal çalışma hakkını elde etmek olmuştur (Erdoğan, 2015a: 80; Erdoğan, 2015b: 322-324). AB de Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin işgücü piyasasında yer almalarını sağlayan mevzuatın ivedilikle hazırlanmasını talep etmiştir (European Commission, 2015c: 27). Ancak geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler Ocak 2016'ya kadar bu hakka erişememiş olup, bu tarihe kadar çalışanların tamamı kayıt dışı istihdam edilmiştir. Geçici koruma kapsamı dışında ülkeye pasaportlu ve resmi yollarla giriş yapan Suriyelilere ise oturma ve akabinde çalışma izni alınması hususunda kolaylık sağlanmıştır. Bu kişilere 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun kapsamında çalışma olanağı sağlanmıştır. Elbette ki pasaportsuz ve yasadışı yollardan ülkeye giriş yapanlar ile YUKK ile yasal statüsü tanımlanan geçici koruma altındakiler,

bu olanaktan yararlanamamıştır. Ancak geçici koruma kapsamındaki fertlerin hak ve yükümlülüklerini ortaya koymak maksadıyla çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, yabancıların iş piyasasına erişimini olanaklı kılmıştır. Nitekim ilgili yönetmeliğin “İş Piyasasına Erişim Hizmetleri” başlıklı maddesine binaen (Kaygısız, 2017: 5-6) Ocak 2016’da Bakanlar Kurulunca çıkarılan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile Suriyelilere çalışma izni tanınmıştır. İlgili yönetmeliğe göre Suriyeliler, geçici koruma altına alındıktan altı ay sonra çalışma izni almak için başvuruda bulunabilmektedirler. Ayrıca bir işverenin çalıştırdığı Suriyeli işçi sayısının, toplam işçi sayısının %10’undan fazla ve bu işçilere ödenecek ücretin de asgari ücretten az olmayacağı hükme bağlanmıştır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, md. 5-6, 8). Kısaca her ne kadar ilgili yönetmelikle çalışma hayatına katılım düzenlenmiş olsa da yönetmeliğin içerdiği prosedürlerin, getirilen oransal kısıtlama ile süreli verilen izin hakkının fazla tercih edilmediği görülmüştür. Bu nedenle gelinen süreçte kayıt dışı çalışma, normal algılanan çalışma şekline dönüşmüş (Tunca ve Karadağ, 2018: 59), işveren açısından işgücü maliyetini düşüren bu ‘çarpık uygulama’, piyasada yer edinmeye başlamıştır (Aslantürk ve Tunç, 2018: 143). İşgücü piyasasında kayıt dışı istihdam artışına yol açan Suriyeliler, temel hizmetler üzerindeki yükü de artırmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi sağlık kuruluşlarında kapasite yetersizliğine yol açan Suriyeliler, beledi hizmetlerin yeterince sunulmasına engel olduğu gibi (Tatar ve Ülker, 2017: 284), yüksek gelir beklentisi içinde olan yerel halkın Suriyelilere konut sağlamak maksadıyla gecekondulaşma ve çarpık kentleşmeye yol açan kaçak yapılaşmalara gitmelerine de yol açmıştır (Oytun ve Senyücel Gündoğar, 2015: 16).

Bu sorunlara rağmen Türk toplumunun Suriyeliler konusundaki toplumsal kabul düzeyi ilk başlarda oldukça yüksek olup (Erdoğan, 2014: 24), Suriyeliler ‘misafir’ olarak görülmüştür. Ancak zamanla Suriyelilerin varlığının göçün fitratına uygun bir şekilde kalıcılığa doğru evrildiği anlaşılmıştır. Yaşanan süreçte Suriye’deki süregelen çatışma ortamının doğurduğu tahribat, meşruiyetini yitirmekte olsa da Esad Rejiminin varlığını sürdürmesi ve geleceğe ilişkin herhangi bir tahayyülde bulunulamaması, Suriyelilerin kalıcılığı yaklaşımını güçlendirmektedir. Elbette ki daha korunaklı ve farklı alternatifleri barındıran bir ülke olan Türkiye’deki yaşam tecrübeleri de onları burada yeni bir yaşam için cesaretlendirmektedir. Gelinen noktada Suriyeliler için geri dönüş bir istisna olarak görülmekte olup, Türkiye dışında daha iyi koşullar sağlayan bir ülkeye gitme isteğinin de düşük seviyede olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2020). Bu misafirliğin uzayarak kalıcılığa dönüşmesi, beraberinde uyum sorunlarını da getirmektedir. Uyum sorunu bakımından en önemli hususlardan birini de toplumun Suriyelilere bakışı teşkil etmektedir. Suriye krizi sonrası açık kapı politikası uygulayarak çok sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye, kuşkusuz

bu anlamda dünyaya örnek olmuştur. Ancak Suriyelilerin ülkede uzayan misafirliği birtakım sorunları artırdığı gibi, bazı hususlarda Suriyelilerin suçlanması sonucunu da doğurmaktadır. Bu süreçte ülkedeki Suriyelilere karşı bir “göçmen yorgunluğu” yaşanmakta olup (Karasu, 2017: 643-644), halkın Suriyelilerden memnuniyet düzeyi gittikçe düşüş göstermektedir. Bu konuda 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından Hatay, Kilis, Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Mersin’de yapılan alan araştırmasının sonuçları dikkat çekici veriler sunmaktadır. Katılımcıların ülkede çok sayıda ihtiyaç sahibi varken Suriyelilere kaynak ayrılmasının doğru olmadığını, Suriyelilerin başta sağlık olmak üzere temel hizmetlerin alımı konusunda olumsuzluklar yarattığı, Suriyelilerden kaynaklı yeni hastalıklar türediği, hırsızlık ve düzensizliğin arttığı gibi farklı şikayetleri dile getirdikleri görülmektedir (Erdoğan, 2015a: 181). Nitekim Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu’na yapılan “Türkiye Siyasal Sosyal Eğilimler Araştırması 2020” sonuçları da benzer bir eğilimin varlığını göstermektedir. Şöyle ki araştırmanın sonuçlarına göre, Suriyelilerden memnun olduğunu ifade eden yurttaşların oranı 2018 yılında %13,7 iken, bu oran 2019 yılında %12,9’a, 2020 yılında ise %8,2’ye düşmüştür. Aynı çalışmada Suriyelilere yönelik değerlendirmelere bakıldığında; katılımcıların %71,8’nin Suriyelilerin ucuz ve kaçak iş gücü sağlamaları nedeniyle işsizliği artırdığını, %68,3’ünün Suriyelilere vatandaşlık verilmesinden rahatsız olduğunu, %66’sının Suriyelilerin kültürel olarak farklı olmalarını huzursuzluk nedeni olarak algıladığını ve %64,4’ünün ise Suriyelilerin toplum huzurunu kaçırdıklarını ifade ettikleri görülmektedir (Aydın vd., 2021: 89-90).

Türkiye, Suriye krizi sonrasında göğüslemek durumunda olduğu bu sorunların yanında, sayıları her geçen gün artan göçmen dalgasını frenlemek ve ülkenin toprak bütünlüğüne zarar veren IŞİD (Irak Şam İslam Devleti veya DAESH) saldırılarına karşılık vermek amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) Anlaşması’nın 51. maddesinden kaynaklanan meşru müdafaa hakkını kullanarak, 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekâtı’nı başlatmıştır (Tatar ve Ülker, 2017: 285). Ardından El Bap Operasyonu ve 2018 yılında düzenlenen Zeytin Dalı Harekâtlarıyla birlikte Türkiye sadece Suriye’nin değil bölgenin güvenliğine de tehdit oluşturan DAESH’i zayıflatırken PYD/YPG unsurlarınca oluşturulmaya çalışılan bir terör koridoru da engellenmiş oldu (Matiç, 2019: 254). Nihayet 2019 yılında da Türkiye’nin ulusal güvenliğini sağlamak, bölgedeki terör unsurlarını ortadan kaldırarak Suriye halkını terör zulmünden kurtarmak amacıyla Suriye Demokratik Güçlerine karşı Barış Pınarı Harekâtı düzenlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Bu harekâtle da 4 bin 220 kilometrekarelik alan terör unsurlarından arındırılarak, Türkiye sınırına bitişik önemli bir saha güvenli hale getirilmiştir. Böylece Suriye’nin güneyinden gelebilecek yeni göçlere karşı güvenli/tampon bir bölgenin kontrolü Türkiye’nin eline geçmiştir. Bu şekilde

güneyden gelebilecek muhtemel göçlerin Suriye topraklarında tutulmasına olanak sağlayan bir alternatif türetilmiştir (Demir, 2020: 39-41).

3. Suriye Krizi Sonrası Avrupa Birliği'nin Suriyelilere Yönelik Göç Politikaları

Başlangıçta Suriyeli göçüne kayıtsız kalan ve Suriyelilere kapılarını açan Türkiye gibi ülkelerin uyarılarına kulak asmayan AB, başta Yunanistan ve İtalya gibi sınır ülkelerinin kısa sürede oldukça fazla sayıda düzensiz göçe maruz kalmaları ve Akdeniz'de yaşanan bot faciaları nedeniyle harekete geçmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte AB'nin Suriyeliler konusunda izlediği göç politikalarının, yasal yollardan düzenli olarak gerçekleştirilecek girişleri denetim altında tutmak ve Avrupa sınırlarını muhtemel yasa dışı girişlere karşı korumak şeklinde iki temel ilkeye dayandığı görülmektedir (Kanat ve Aytaç, 2018: 62-63). Ayrıca bu iki temele dayanan göç politikalarının bütünleştirici ve kucaklayıcı olmaktan ziyade, göç ve kimlik krizi gibi nedenlerden dolayı dışlayıcı ve ötekileştirici nitelikte olduğu da söylenebilir (Kanat ve Zenginoğlu, 2017: 25).

Suriyelilere yönelik izlediği göç politikaları kısaca bu şekilde betimlenebilen AB, maruz kaldığı göç dalgasının başlangıcından kısa bir süre sonra "Göç, Hareketlilik ve Güvenlik" diyalogları adlı bir programı yayınlamıştır. AB, bu program kapsamında Kuzey Afrika'daki üçüncü ülkelerle karşılıklı yararlar sağlamayı planladıkları ortaklıklar kurmaya çalışmıştır. Daha sonra da göç dalgasına karşı iş birliği içinde olduğu coğrafi alanı genişleten AB, 2014-2020 döneminde dış göç yönetiminde kullandığı finansal vasıtaları çeşitlendirme yoluna gitmiş ve bu maksatla 94,5 milyar Avroluk bir bütçe ayırdığını duyurmuştur. Ayrıca Birliğin yürütme organı olan Komisyon da göç konusundaki iş birliğini artırmayı arzuladığı üçüncü ülkeleri özendirmek maksadıyla "Komşuluk, Kalkınma ve Uluslararası İş birliği Aracı" adlı bir düzenleme teklifini, 14 Haziran 2018 tarihinde yayınlamıştır. Bu kapsamda dış göç yönetimi bütçesini %30'luk bir artışla 123 milyar Avroya çıkarmayı öngören AB, göç hareketlerinden korunmak için kara sınırlarındaki güvenlik önlemlerini de en üst düzeye çıkarmıştır. Ancak bu girişimlerine rağmen ODKA bölgesi kaynaklı göç hareketlerinden istediği düzeyde korunamayan AB, kendisine göçmen üreten ya da geçiş sağlayan transit ülkelerle ikili anlaşmalar yoluyla "geri kabul" uygulamalarını hayata geçirme çabası içerisine girmiştir. Bu meyanda göçmenleri de "istenilen göçmenler" ve "istenilmeyen göçmenler" şeklinde ikiye ayıran AB, izlediği "seçici" göç politikası yoluyla ihtiyaç duyduğu yüksek vasıflı göçmenlerin girişini kolaylaştırmaktadır. Bunu da "Blue Card (Mavi Kart)" uygulamasıyla gerçekleştiren AB, vasıfsız göçmenlere yönelik izlediği "sertleştirilmiş" göç politikaları yoluyla da göç etme niyetinde olan sığınmacıları caydırmaya çalışmaktadır (Tepealtı, 2020: 76-77). AB, bu süreçte göç denetiminin

de Avrupa sınırları dışındaki ülkelerde yapılmasına dayanan “dışsallaştırma” politikasını izlemiştir. Bu kapsamda geri kabul anlaşmalarına büyük önem atfeden AB, üçüncü ülkeleri daha fazla sorumluluk üstlenmeye ikna etmek amacıyla vizesiz seyahat seçeneğini etkili ve güçlü bir vasıta olarak, şartlı kullanmaktadır. AB, geri kabul anlaşmaları yoluyla kendini sığınmacı akımlarından ve yasadışı göçten korurken; dile getirdiği vize teşviki önerisiyle komşu ülkeleri başta sınır güvenliği olmak üzere, adalet ve içişleri alanında reformlar yapmaya zorlayarak kendi sınırlarında sınır aşırı suçlara karşı bir güvenlik çemberi oluşturmaktadır (Akkaraca Köse, 2014: 15-16).

Suriye krizi sonrasında üçüncü ülkelere karşı ihtiyatlı ve pragmatik bir politika izleyen AB, kendi içinde de önemli yasal ve kurumsal düzenlemelere gitmiştir. 1999 yılında ortak bir sığınma politikası geliştirmek amacıyla Ortak Avrupa Sığınma Sistemi’ni teşkil eden AB, 2011-2014 döneminde bu sistemi revize ederek, sığınmacılarla ilgili mevzuatını güncellemiştir (Akdoğan, 2018: 54). Bu bağlamda uluslararası korumadan yararlanmak için yapılan bir sığınma başvurusundan hangi üye devletin sorumlu olduğunu saptamak amacıyla bazı ölçütlerin ve mekanizmaların ortaya konduğu Dublin III Yönetmeliği’ni, 2013 yılında yürürlüğe koymuştur (Çakran ve Eren, 2017: 16). Aynı yıl düzensiz göçle ve sınır aşan suç örgütleriyle mücadelenin yanı sıra, denizlerde meydana gelen göçmen ölümlerini engellemek amacıyla Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi’ni devreye sokmuştur (FRONTEX, 2013). Ancak bu düzenlemelere rağmen artan göç hareketlerinin bir sonucu olarak Akdeniz’deki kaçak göçmen sayısının yükselmesinden dolayı, 2015 yılında on maddelik Acil Eylem Planı’nı kabul etmiştir. Göçmen akınına karşı sert önlemlerin alınmasını öngören (European Commission, 2015a) bu düzenlemeyi, aynı yıl yayınlanan Göçe İlişkin Avrupa Gündemi adlı metin izlemiştir. Birliğin göçe yönelik orta ve uzun vadede atacağı adımların belirtildiği Gündem metninde; Akdeniz’de yaşanan göçmen ölümlerinin önlenmesi, güvenlik alanında görevlendirilen Birlik kurumlarının önceliğini göçmen kaçakçılığına vermesi, 40 bin sığınmacının Birlik üyesi ülkelere yerleştirilmesi ve yerinden edilmiş 20 bin kişiye korunma sağlanması, sürecin yönetiminde üçüncü ülkelerle diyalogun geliştirilmesi ile Birlik sınırlarına giren her sığınmacının parmak izinin alınması gibi hedefler ortaya konmuştur (Elmas, 2016: 271). AB, Göçe İlişkin Avrupa Gündeminin ardından Göç Gündeminin Uzun Vadeli Yol Haritası adlı dört sütunlu bir eylem planını da 2015 yılında devreye sokmuştur. Düzensiz göçü teşvik eden hususların azaltılması, sınır yönetimi, insan yaşamının korunması ve dış sınırların güvence altına alınması, güçlü bir AB ortak iltica politikası ile yeni bir yasal göç politikası şeklinde sıralanabilen dört sütuna dayanan (European Commission, 2015b) bu eylem planını, Avrupa Seyahat Bilgileri ve Yetkilendirme Sistemi’nin (ETIAS) kuruluşu izlemiştir. 2016 yılında kurulan ETIAS ile düzensiz göçü önlemek ve güvenlik

kontrollerinin önceden yapılmasını sağlamak amacıyla AB'ye seyahat etme hakkına sahip kişilerle ilgili bilgi toplayarak, Birliğin daha güvenli bir yere dönüşmesi amaçlanmıştır (European Commission, 2016).

AB yukarıda sayılan girişimleriyle sığınmacılara yönelik ortak bir politika teşkil etmeye çalışsa da göç politikaları ile göçmenlerin ne kadar mülteci kabul edileceği hususu, Birlik üyesi devletlerin egemenlik alanına girmektedir. Bu nedenle de Birlik üyesi devletlerin, bu hususta daha çok kendi menfaatlerini önceleyerek hareket ettikleri söylenebilir (Karakaş, 2016: 3). Nitekim Birlik üyesi devletlerin, Suriye krizi sonrası yaşanan göç dalgasına verdiği çok boyutlu tepki de bunu göstermektedir. İlk aşamada, Schengen ve Dublin Sistemleri bazı devletlerce askıya alınmıştır. İkinci olarak, mülteci ve sığınmacı hakları bakımından olumsuz etkilere yol açan Mart 2016 tarihli Türkiye-AB Bildirisi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Üçüncü bir tepki olarak yine aynı yıl Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı'nın (FRONTEX) yapısında değişikliğe gidildiği gibi, FRONTEX ile Avrupa İltica Destek Ofisi, ilk kabul devletlerine destek vermek amacıyla Göç Yönetimi Destek Takımı'nı teşkil etmişlerdir (Bozca, 2020: 121-124). Bu tepkilerin yanı sıra, AB tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik üye devletlerin sorunlarını giderecek kapsamlı ve uzun erimli bir göç politikasının izlenmemesi, Birlik üyesi devletler ve dış çevrede Birliğin işlevselliği, nüfuzu ve meşruiyeti hakkındaki tartışmaları iyice alevlendirmiştir (Akdoğan ve Atalay, 2017: 2449).

Nitekim AB tarafından 2020 yılında yayınlanan Göç ve İltica Paktı ile Avrupa'nın yeni göç akınlarından duyduğu hoşnutsuzluk giderilmeye çalışılmıştır. Bu pakt ile dış sınırlardan Birlik üyesi ülkelere girişlerin sıkı bir ön kontrolden geçirilmesi, coğrafik konumu bakımından göçlerden uzak veya sığınmacıları kabul etmeyen ülkelerin maddi destek ya da insan kaynağı sağlamak yoluyla ilk kabul devletleri üzerinden geri dönüşlerin sağlanmasını desteklemeleri öngörülmüştür. Ayrıca bu paktla geri dönüşlerin eşgüdümlü bir şekilde sürdürülmesi için "AB Geri Dönüş Koordinatörlüğü" teşkil edilmiştir. Kısacası Avrupa'ya göçleri iyice güçleştiren ve geri dönüşleri hızlandıran bu pakt, "Kale Avrupa" metaforunu iyice pekiştirmektedir (Öney, 2020).

4. Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Göç Politikalarına Avrupa Birliği'nin Bakışı

AB ile tam üyelik müzakere süreci devam eden Türkiye, Suriye krizinin ardından maruz kaldığı yoğun göçlerden dolayı göç ve iltica mevzuatı ile kurumsal altyapısında köklü düzenlemelere gitmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin yaptığı bu düzenlemelerde, ilişki içerisinde bulunduğu AB'nin çeşitli etkilerinin olduğu yadsınamaz. Bu süreçte göç mevzuatı revize edilip, Suriyelilerle ilgili birtakım adımlar atılırken çeşitli AB kurumları ile etkileşimde bulunulmuş,

tarafı arasında çalışma ziyaretleri ve ortak eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Bürđin, 2016: 105-106). Elbette Türkiye'nin icra ettiği uygulama ve politikalar da AB tarafından yakından izlenmiştir. Bu bölümde Suriye krizi sonrasında Türkiye'nin izlediği göç politikalarına AB'nin bakışı, başta ilerleme raporları olmak üzere farklı belge ve beyanatlar üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca Suriyelilere yönelik AB ile Türkiye arasında yapılan anlaşma ile ortak uygulamalar ve bunlara yönelik AB'nin değerlendirmeleri de ele alınacaktır.

Türkiye'nin 2000 yılı sonrasındaki göç politikalarına bakıldığında, bunların AB adaylık sürecinin tesiri altında şekillendiği görölmektedir. Türkiye'ye resmi adaylık statüsünün verildiği Helsinki Zirvesi'nin ardından 2000 yılında imzalanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve buna istinaden 2001 yılında yayınlanan Ulusal Program, düzensiz göçe ilişkin politikaların teşkilini ve Türkiye'nin AB üyelik sürecini önemli bir boyuta taşımiştır. 2003 yılına gelindiğinde "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Dahil Olma Sürecinde İltica Alanına Yönelik Yapılması Beklenen alışmalara Yönelik Strateji Belgesi" ve "Türkiye'de Göç İdaresi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi" hazırlanarak Birlikle uyuma ilişkin önemli adımlar atılmıştır. Göçmen akışının yoğun olduğu bu dönemde kaynak ölkelerle geri kabul anlaşmalarını imzalamaktan geri kalmayan Türkiye, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın ardından yoğun bir nüfus akımıyla karşılaşmıştır (Yanardağ vd., 2020: 99).

Nisan 2011 tarihi itibariyle kapılarını Suriyelilere açan Türkiye, ilk başlarda misafir olarak nitelendirdiği Suriyelilerin barınma ihtiyacını karşılamak için sınır illerinde kamplar kurmuş ve bu kamplarda başta sağlık ve beslenme olmak üzere birçok ihtiyacını karşılamıştır. Ancak AB, savaşın başladığı bu yılda Türkiye'de düzensiz göçmenlerin ölkü üzerinden Avrupa'ya geçişini önlemeye dönük kolluk faaliyetlerinin yetersiz olduğu eleştirisini dile getirmiştir (European Commission, 2011: 106). Ertesi yıl yayınlanan Türkiye 2012 İlerleme Raporu'nda ise 100 bin dolayında Suriyeliyi kurduğu kamplarda ağırlayan Türkiye'nin bu süreçte gösterdiği misafirperverlikten ve insani yaklaşımından övgüyle bahsedildiği görölmektedir. Türkiye'nin yasadışı göçü önleme kapasitesinin arttırılması gerektiğinin ifade edildiği raporda; GKA'nın ve YUKK'un kabul edilmesi, sınır yönetimi konusunda yapılması planlanan reformların ivedilikle hayata geçirilmesi tavsiye edilmiştir (European Commission, 2012: 88). Nitekim AB'nin tavsiye ve telkinlerine uyarak 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen YUKK ile AB ve uluslararası standartlara uygun bir göç mevzuatının teşkili hususunda önemli bir adım atılmış; bu yasaya istinaden teşkil edilen GİGM ile göç konusundaki yetki karmaşası önlenmeye çalışılmıştır. Türkiye 2013 İlerleme raporuna bakıldığında; geri göndermeme ilkesinin mutlak şekilde uygulandığı Türkiye'de kamplarda barındırılan Suriyeliler kadar kamp dışındakiler için de uygun koşulların sağlanması ve dış sınırların korunması hususunda profesyonel sınır güvenlik

biriminin teşkilinin gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye ile FRONTEX arasında veri alışverişi mutabakat zaptının da imzalandığı bu rapor döneminde (European Commission, 2013: 66), AB ile sürdürülen istişareler neticesinde GKA imzalanmıştır (Bürgin, 2016: 105-106).

16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan GKA, Suriye krizinin ardından patlak veren göç dalgasının kontrolüne dönük Türkiye ile AB tarafından atılan ortaklaşa adımlardan en önemlisini teşkil etmiştir (Tekin, 2017: 666). 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren GKA ile Türkiye'ye sınırlarını koruması ve Avrupa'ya yapılan düzensiz göçleri önlemesi karşılığında, hızlandırılmış bir vize kolaylığı sağlanması ve 3 milyar Avro yardım yapılması vaat edilmiştir (Hajipouran Benam, 2018: 271). AB, GKA'nın yürürlüğe girdiği 2014 yılında 1 milyondan fazla Suriyeliye geçici koruma sağlayan, onları barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerinden ücretsiz yararlandıran Türkiye'nin bu çabalarının, kendi yerel kapasite ve kaynaklarını zorladığını dile getirmiştir (European Commission, 2014: 14, 65). Nitekim Türkiye 2015 İlerleme Raporu'nda da rapor döneminde büyük bir göç akımına maruz kalan Türkiye'nin, 2 milyon Suriyeliye kapılarını açtığı ve bu süreçte yaptığı 6,7 milyar Avro'dan fazla harcamanın ülke bütçesini bir hayli zorladığı tekrar ifade edilmiştir (European Commission, 2015c: 6). Aynı raporda Türk kolluk görevlilerinin başarılı operasyonları neticesinde Avrupa'ya yapılan yasadışı göçlerin önemli düzeyde azaldığı ifade edilmiştir. Böylece Türkiye 2011 İlerleme Raporu'nda dile getirilen bu eksikliğin giderildiği teyit edilmiştir. Ancak kaçak göç yöntemlerine karşı Türkiye'nin kolluk kapasitesinin ve bu tür eylemlere karşı cezai yaptırımların artırılması tavsiye edilmiştir. YUKK ile kurulan GİGM'nin Mayıs 2015 itibariyle il düzeyinde örgütlenmesiyle göç konusundaki işlerin sorumluluğunun kolluk kuvvetlerinden alınarak Genel Müdürlüğe yüklendiği, Genel Müdürlüğün de Suriyelilere ev sahipliği yapan Geri Gönderme Merkezlerinin kapasitesini artırdığı belirtilmiştir. Ancak 500 bin Suriyeli çocuğun Türkiye'de eğitime erişemediği, geçici koruma altındaki Suriyelilerin de istihdamını kolaylaştıracak yasal düzenlemelerin henüz yapılmadığı eleştirisi de dile getirilmiştir. GKA'nın 2014 yılında yürürlüğe girmesinin ardından, AB-Türkiye Ortak Geri Kabul Komitesi'nin 13 Temmuz 2015 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştirdiğinin belirtildiği raporda; GKA'nın tam ve etkili bir şekilde işletilmesi için taraflar arasında eşgüdüm faaliyetlerinin hızlandığı, vize serbestisine ilişkin yol haritasının ve gerekli kıstasların ele alındığı da ifade edilmiştir (European Commission, 2015c: 70).

Bu süreçte Suriye'de yaşanan iç savaşın alevlenmesi neticesinde yeni bir göç dalgasının Avrupa sınırlarına dayanması, AB'nin Türkiye ile olan müzakerelerine ivme kazandırmıştır. Nitekim taraflar arasında süren yoğun görüşmelerin ardından, 2015 yılında gerçekleştirilen Türkiye-AB zirvesinde Ortak Eylem Planı kabul edilmiştir. Türkiye'ye GKA'daki şartları sağlaması hususunda

sağlanacak teknik ve mali yardımların hızlandırılması, Türkiye'deki Suriyelilere sunulan sosyo-ekonomik hizmetlerin finansmanı, insani yardımlar ve eğitim faaliyetleri konusunda destek verilmesi hususunda anlaşmaya varılan Ortak Eylem Planı'nı (EU-Turkey Joint Action Plan, 2015), 2016 yılında imzalanan Mülteci Mutabakatı izlemiştir. Türkiye, bu mutabakatla 20 Mart 2016 tarihinden sonra kendi toprakları üzerinden Ege'deki Yunan adalarına geçen bütün düzensiz göçmenleri geri almayı taahhüt etmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında 2002 yılından bu yana yürürlükte olan Geri Kabul Anlaşması'na dayanan bu uygulama, Ege Denizindeki düzensiz göç ve insan kaçakçılığını caydırmayı, can kayıplarını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Mutabakatla Türkiye'ye bu yolla gönderilecek her bir Suriyeli karşılığında, AB üyesi ülkelere bir Suriyeli mültecinin alınması hususunda oydaşmaya varılmıştır. Üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulüne ilişkin kuralların 1 Ekim 2017 tarihi itibarıyla yürürlük kazandığı bu (Ekinci, 2016: 20) mutabakatla yasadışı göçmenlerin iadesiyle ilgili masrafların AB tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca geri kabul kapsamındaki faaliyetlerin planlanan şekilde sürdürülmesi şartıyla taahhüt edilen 3 milyar Avroluk yardıma, 2018 yılında bir o kadar fon eklenerek yardım miktarının 6 milyar Avroya çıkarılması da taahhüt edilmiştir (AB Başkanlığı, 2016). Nitekim anlaşmanın AB açısından maksadına uygun şekilde işlediği görülmektedir. Şöyle ki anlaşmanın imzalanmasından sonraki yirmi aylık sürede Yunan adalarına günlük kaçak göçmen girişinde %97; kaçak yollardan geçmeye çalışırken hayatını kaybedenlerin sayısında ise %88'lik bir düşme görülmüştür (AB Türkiye Delegasyonu, 2017). Türkiye 2016 İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin göç konusundaki yükünü hafifletmeyi amaçlayan Ortak Eylem Planı ve Türkiye ile AB arasında göç konusundaki iş birliğinin artırılmasının kararlaştırıldığı Mülteci Mutabakatı'nın önemine değinilmiştir (European Commission, 2016: 4-5).

2017 yılında AB Komisyonu'nun Türkiye 2018 İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin göç mevzuatının Birlik mevzuatıyla genel olarak uyumlu olduğu, GİGM'nin kapasitesini artırmaya devam etmesinin olumlu karşılandığı, Türkiye'nin potansiyel AB adayı ülkelerden olan Karadağ ile GKA imzaladığı ve Bosna Hersek ile de benzer bir anlaşmanın imzalanması için çalışmaların sürdürüldüğü belirtilmiştir. Türkiye'nin göç yönetimi hususundaki yasalasma ve kurumsallaşma çalışmalarına hızla devam ettiğinin ifade edildiği raporda; Türk kolluk güçlerinin kaçak göçmen geçişini önlemeye dönük çabalarının muazzam düzeyde olduğu, Mülteci Mutabakatı gereği bire bir yeniden yerleşim programının etkin bir şekilde işletildiği ifade edilmiştir (European Commission, 2018: 46). Benzer hususların yer aldığı Türkiye 2019 İlerleme Raporu'nda da tarafların Mülteci Mutabakatı'na uymaya devam ettiği, tüm çabalara rağmen Türkiye üzerindeki göç baskısının arttığı, on sekiz geri gönderme merkezinin bulunduğu Türkiye'de yeni tesislerin açılmakta olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de yaşayan

Suriyelilerin okul ve sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak amacıyla hazırlanan AB projelerinin devam ettiği, 2018 yılında AB desteğiyle hayata geçirilmesi planlanan 45 projenin de imzalandığı ifade edilmiştir (European Commission, 2019: 45-48).

Bu projelere finansman sağlayan AB'nin, GKA ve Mülteci Mutabakatı kapsamındaki taahhütlerini aynı cömertlikle yerine getirdiği söylenemez. Suriye krizi sonrasında yaşanan yoğun göç hareketinde Türkiye'yi tampon bölge olarak gören AB, Türkiye'ye taahhüt ettiği maddi yardımları yeterli düzeyde yapmamıştır. Ayrıca Ortak Eylem Planı ve Mülteci Mutabakatı'nda yer verilen ve Türkiye'yi iktisadi anlamda rahatlatılacak olan Gümrük Birliği revizyonunun da gerçekleştirilmediği görülmüştür (Özdal, 2018: 289-290). Nitekim göçün finansmanında kullanılmak amacıyla Türkiye'ye 6 milyar Avro ödemeyi taahhüt eden AB'nin, 10 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 2,7 milyar Avro ödediği bilinmektedir. Suriyelilere 2011 yılından bu yana kapılarını açan Türkiye ise Mart 2020 itibarıyla Suriyelilere yönelik 40 milyar Dolardan fazla harcama yapmıştır (Demir, 2020: 294). AB'nin maddi taahhütlerin yanı sıra, GKA ile vize serbestisinin eş zamanlı olarak yürürlüğe gireceği yönündeki taahhüdünü de yerine getirmediği görülmüştür. Ancak bu noktada şunu da belirtmekte yarar vardır: GKA'nın imzalanmasıyla AB ile Türkiye arasında onaylanıp yürürlüğe konulan "Türkiye ile Vizesiz Rejime Yönelik Yol Haritası"na göre vize serbestisi 72 kriterin sağlanması şartına bağlanmış olup (Nas, 2015: 169), bunlardan beş kriterin yasalaşması hususunda sorun yaşanmıştır. Yolsuzlukla mücadele, verilerin muhafaza edilmesi, Birlik üyesi ülkelerle yasal iş birliği, EUROPOL ile gelişmiş iş birliği, terörle mücadele yasaları ve uygulamalarının gözden geçirilmesi (Öztürk, 2017: 2591) şeklinde sıralanabilen bu kriterler yerine getirilmediği için AB Türkiye'yi; vize serbestisi sağlanmadığı için de Türkiye AB'yi suçlamıştır. Netice itibarıyla ikili ilişkilerin gerildiği ve tarafların birbirini tehdit etme yoluna gitmekten dahi kaçınmadığı bu dönemde (Özcan, 2017: 11), Türk tarafı vize serbestisinin gecikmesini gerekçe göstererek GKA'yı 2019 yılında askıya almıştır (Milliyet, 2019). 2020 yılına gelindiğinde ise Suriyeli göçmenlerin Suriye sınırları dahilinde açılacak güvenli bölgelere yerleştirilmesi ve İdlib'de ateşkesin sürdürülmesi hususunda AB'nin gerekli desteği vermekten kaçındığı yönünde Türk tarafının şikayetlerinin arttığı bilinmektedir. Nitekim 27 Şubat 2020 tarihli İdlib saldırısında otuz üç Türk askerinin şehit edilmesinin ardından, Türkiye Suriye'de yaşanan insanlık krizine AB'nin gereken ehemmiyeti göstermediği gerekçesiyle 28 Şubat'ta Mülteci Mutabakatı'nın askıya alındığını ve Türkiye'deki Suriyelilerin Avrupa'ya geçişlerine engel olunmayacağını ilan etmiştir (Evans, 2020).

Türkiye'nin sınır kapılarını Suriyelilere açması üzerine, binlerce Suriyeli Pazarkule Sınır Kapısı'na yığılmıştır. Suriyelilerin geçişine müsaade etmeyen

Yunan kolluk kuvvetlerinin set çekmesi üzerine ülkeye geçiş yapamayan Suriyeliler, iki ülke arasındaki tampon bölgede sıkışıp kalmıştır (Avrupa Komisyonu, 2020: 20). Nitekim Türkiye, mart ayında Koronavirüs salgını nedeniyle sınırları kapatma kararı almıştır. Ancak haziran ayında ise sınırlarını yeniden açma yoluna gitmiştir. Bunun üzerine AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell tarafından verilen bir demeçte, AB'nin Yunanistan'ı destekleyeceğini ve Birliğin dış sınırlarını korumakta kararlı olduğu belirtilmiştir. Ancak ortak çıkarların muhafazası ve bölgesel istikrarın sürdürülmesi için Türkiye ile diyalog yollarına başvurulacağı da dile getirmiştir. 1 Temmuz 2020 tarihinde AB dönem başkanlığının Almanya'ya devredilmesiyle, Alman yetkililer, AB ile Türkiye arasında yeni bir mülteci anlaşması için pazarlık yapılması ve Türkiye ile iş birliğine gidilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Deutsche Welle Türkçe, 2020). 2020 Türkiye İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin bu keskin tavrına rağmen, sert bir dil kullanmaktan kaçınıldığı görülmektedir. Raporla; hâlihazırda dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'nin mültecilere destek sağlamak, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerini artırmaya dönük belirgin düzeyde çaba sarf ettiği belirtilmiştir. Ancak özellikle insan haklarının korunması hususunda geri gönderme merkezlerindeki muamelelerin Avrupa standartlarıyla uyumlulaştırılması, Suriyelilerin kayıt dışı ekonomide istihdamının önlenmesi, geçici koruma usullerinin ve sınır dışı edilmelerin daha objektif kriterlere bağlanması gerektiği ve Koronavirüs salgının Suriyeliler açısından ekonomik açıdan dışlanmayı artırdığı ve hayat şartlarını kötüleştirdiği dile getirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2020: 20-21).

5. Sonuç

Suriye krizinin başından itibaren “açık kapı politikası” izleyen Türkiye, yaşanan kitlesel göç dalgasından en fazla etkilenen ülke olmuştur. Suriyelilere yönelik politika ve tasarımlarını ilk başta “geçicilik” üzerine bina eden Türkiye, zamanla Suriyelilerin ülkedeki yerleşimlerinin kalıcı ya da uzun süreli olduğu anlaşılınca uzun soluklu seçenekler üzerinde durmuştur. Bu kapsamda hukuki statüsü misafirlikten geçici korumaya doğru evrilen Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim ve toplumsal uyum gibi çeşitli ihtiyaçlarına ve Suriye krizinin yol açtığı güvenlik tehdidine yönelik hatırı sayılır politika ve uygulamaları hayata geçirmiş, yüklü miktarda harcamalar yapmıştır. Başlangıçta Suriye krizinden kaynaklı göç hareketlerine kayıtsız kalan; ancak sınır ülkelerinin yoğun göçe maruz kalmaları ve yaşanan bot faciaları sebebiyle harekete geçmek zorunda kalan AB ise, Suriyeli göçünün insani boyutunu göz ardı ederek güvenlik boyutuna odaklanmıştır. Göç denetiminin Avrupa dışında icrasına dayanan “dışışallaştırma” politikasına yönelen AB, buna dönük plan ve kurumsal mekanizmaları devreye sokmuştur. Bu süreçte kendi çıkarlarını önceleyerek hareket eden üye devletlerin tutumundan dolayı

ulusüstü bir yaklaşım izleyemeyen AB, Avrupa'ya göçleri iyice güçleştiren ve geri dönüşleri hızlandıran yeni seçeneklere başvurmaktan geri durmamıştır. Bu da mevcut sorunları iyice çıkmaza sokmuştur.

AB ile tam üyelik müzakere süreci devam eden Türkiye'nin, Suriye krizinin ardından yoğun bir kitlesel göçe maruz kalmasıyla daha kapsayıcı ve sistematik çözümler üretmesi kaçınılmaz olmuştur. Kuşkusuz bu süreçte AB'nin telkin ve önerileri doğrultusunda birçok yasal ve kurumsal düzenlemeye giden Türkiye, AB kurumlarıyla etkileşimde bulunarak, birtakım ortak faaliyetleri icra etmiştir. Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politika ve uygulamalarını yakından izleyen AB de genel itibarıyla Suriyelilere gösterilen misafirperverlik ve insani yaklaşımdan övgüyle bahsetmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin AB ile imzaladığı GKA ve Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı, taraflar arasındaki ilişkilere ivme kazandırmıştır. Ancak tarafların karşılıklı yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmediği gerekçesiyle birbirlerini suçladığı ve yaşanan insanlık krizine AB'nin gereken ehemmiyeti göstermediğinin iddia edildiği bir dönemde her iki akit de Türk tarafınca birer yıl arayla askıya alınmıştır. Türkiye'nin sınır kapılarını Avrupa'ya gidecek Suriyeliler için açtığı bu dönemde, taraflar arasında bir kriz yaşanmıştır. Ancak Suriye krizinin ardından yaşanan kitlesel göç hareketinde Türkiye'yi tampon bölge olarak gören ve ülke topraklarında düzensiz göçü önleyerek göç kontrolünü dışsallaştırma yoluna giden AB'nin, Türkiye'nin bu radikal kararına rağmen ülke ile diyalog yollarını açık tuttuğu ve Türkiye'ye yönelik değerlendirmelerinde sert bir dil kullanmaktan imtina ettiği görülmektedir. Nitekim son dönemlerde AB ile ilişkilerin yeniden normalleşmesini isteyen Türk tarafının da daha ılımlı bir politika izlemeye başladığı görülmektedir. Elbette bölgesel ve küresel bir boyuta erişen Suriyeli göçü sorununun çözümünde, Türkiye ile AB arasında sürdürülecek müzakerelerin ve karşılıklı anlayışın eşsiz bir role sahip olduğunu belirtmekte yarar vardır.

KAYNAKÇA

AB Başkanlığı. (2016). 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi. (Erişim: 25 Mayıs, 2020)

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf

AB Türkiye Delegasyonu. (2017). Eu-Turkey Statement the Commission's Contribution to the Leaders' Agenda. (Erişim: 3 Mart, 2011)
<https://www.avrupa.info.tr/en/node/7373>

AB Türkiye Delegasyonu. (2018). Avrupa Birliği Türk ve Suriyeli Çocukların Yeni Eğitim Yılına Kutluyor! (Erişim: 27 Eylül, 2021)

<https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/avrupa-birligi-turk-ve-suriyeli-cocuklarin-yeni-egitim-yilini-kutluyor-7934>

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2014). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik. (Erişim: 17 Şubat, 2021)

<https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>

AFAD (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. (Erişim: 17 Şubat, 2021)
<https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>

Akdoğan, E. & Atalay, M. (2017). Avrupa Birliği'ni Değişime Zorlayan Güç: Göç". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Kayfor Özel Serisi), 2437-2454.

Akdoğan, M. (2018). Avrupa Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1/1, 48-74.

Akkaraca Köse, M. (2014). *Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları*. İstanbul: Derin.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, (11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazete).

Anadolu Ajansı. (11 Mayıs, 2017). Türkiye’de 392 Suriyeli Akademisyen Var. Hürriyet [çevrimiçi]. (Erişim: 25 Aralık, 2020)

<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyede-392-suriyeli-akademisyen-var-40454776>

Arat, E. (2016), *Türlere Güvendiler Tarih Boyunca Türk Topraklarına Sığınanlar*. İstanbul: Tarihçi.

Aslantürk, O. & Tunç, Y. E. (2018). Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri: Suriyeliler Örneği. *Ombudsman Akademik*, 9, 141-180.

Avrupa Komisyonu. (2020). 2020 Türkiye İlerleme Raporu. (Erişim: 16 Şubat, 2021)

https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf

Aydın, M., Çelikpala, M., Yeldan, E., Güvenç, M., Zaim, Z., Osman Z., Baybars Hawks, B., Sokullu, E. C., Şenyuva, Ö., Yılmaz, O. & Tıǧlı, S. D. (2021). *Kantitatif Araştırma Raporu: Türkiye Siyasal Sosyal Eğilimler Araştırması 2020*. İstanbul: Akademetre ve Global Akademi.

Baran Çelik, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (Özel Sayı), 67-148.

Bayır, K. & Kansu, D. F. (2020). Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8/2, 324-356.

Bozca, N. (2020). *Göç Krizi Işığında Dublin Sistemi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Bürgin, A. (2016). Why the EU Still Matters in Turkish Domestic Politics: Insights from Recent Reforms in Migration Policy. *South European Society and Politics*, 21/1, 105-118.

Canpolat, H. & Arıner, H. O. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. (Erişim: 21 Kasım, 2021) <http://madde14.org/images/3/3a/Orsamkureselgoc2012.pdf>

Cihan Haber Ajansı. (2012). Sözleşmeli Öğretmenlik Tarih Oldu. (Erişim: 23 Şubat, 2021) <https://www.haberler.com/amp/sozlesmeli-ogretmenlik-tarih-oldu-3828080-haberi/>

Çakran, Ş. & Eren, V. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/39, 1-30.

Demir, E. (2020). Barış Pınarı Harekâtı'nın Türkiye Açısından Sonuçları. *Diplomatik Gözlem Dergisi*, 96, 36-42.

Demir, O. (2020). Türkiye'nin Suriyeli Göçmen Sınavı. S. Barışık (Ed.), *Küreselleşen Dünyada fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* içinde (ss. 283-307). Ankara: Gazi Kitabevi.

Deutsche Welle Türkçe. (24 Haziran, 2020). Atina: Türkiye Sınırları Yeniden Açtı. Deutsche Welle [çevrimiçi], (Erişim: 16 Şubat, 2021)

<https://www.dw.com/tr/atina-t%C3%BCrkiye-s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1-yeniden-a%C3%A7t%C4%B1/a-53931645>

Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3/2, 207-222.

Ekinci, M. U. (2016). Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu. İstanbul: SETA Yayınları.

Elmas, F. Y. (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi. *SETA Analiz*, 153, 1-25.

Erdoğan, M. M. (2014). Türkiye'de Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum araştırması. (Erişim: 6 Ocak, 2021)

<https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2014/12/hugo-rapor-tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-toplumsal-kabul-ve-uyum-kasc4b1m-2014-04122014-tr1.pdf>

Erdoğan, M. M. (2015a). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2015b). Türkiye'ye Kitleli Göçlerde Son ve Dalga: Suriyeliler. M. M. Erdoğan & A. Kaya (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* içinde (ss. 315-347), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. (Erişim: 7 Mayıs, 2021) <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464>

Erdoğan, M. M. (2020a). (Erişim: 16 Ocak, 2021) Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/>

Ergüven, N. S. & Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *AÜHFD*, 62/4, 1007-1061.

European Commission. (2011). Turkey 2011 Progress Report European Commission. (Erişim: 14 Nisan, 2020) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf

European Commission. (2012). Turkey 2012 Progress Report. (Erişim: 14 Nisan, 2020) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf

European Commission. (2013). Turkey 2013 Progress Report. (Erişim: 14 Nisan, 2020) https://www.ab.gov.tr/49358_en.html

European Commission. (2014). Turkey 2014 Progress Report. (Erişim: 14 Nisan, 2020) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf

European Commission. (2015a). European Commission Makes Progress on Agenda on Migration. (Erişim: 15 Mart, 2020) https://ec.europa.eu/home-affairs/what-is-new/news/news/2015/20150527_02_en

European Commission. (2015b). A European Agenda on Migration. (Erişim: 16 Mart, 2020) https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

European Commission. (2015c). Turkey 2015 Progress Report. (Erişim: 16 Mart, 2020) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_6039

European Commission. (2016). Turkey 2016 Progress Report. (Erişim: 16 Mart, 2020) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf

European Commission. (2018). Turkey 2018 Progress Report. (Erişim: 18 Mart, 2020)

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/20180417-turkey-report.pdf>

European Commission. (2019). Turkey 2019 Progress Report. (Erişim: 18 Mart, 2020)

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/20190529-turkey-report.pdf>

EU-Turkey Joint Action Plan. (2015). (Erişim: 22 Mayıs, 2020)

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860

Evans, D. (2020). Turkey Says It Will Let Refugees Into Europe After Its Troops Killed in Syria. (Erişim: 24 Mayıs, 2020) <https://www.reuters.com/article/us-syria-security/turkey-says-will-not-stop-syrian-refugees-reaching-europe-after-troops-killed-idUSKCN20LOGQ>

FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency). (2013). Eurosur. (Erişim: 29 Mart, 2020) <https://frontex.europa.eu/intelligence/information-management>

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (15 Ocak 2016 tarihli, 29594 sayılı resmî Gazete).

Geçici Koruma Yönetmeliği. (22 Ekim 2014 tarihli, 29153 sayılı resmî gazete).

Gültaş, A. S. & Yalçın Balçık, P. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8/2, 193-204.

Hajipouran Benam, Ç. (2018). Değişen Arap Coğrafyası, Türk Dış Politikası ve Zorunlu Göç. N. A. Şirin Öner % S. G. İhlamur Öner (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Göç Olgular, Aktörler ve Politikalar* içinde (ss. 257-277), İstanbul: Der Yayınları.

İçduygu, A. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: “Siyasallaşan” Bir Sürecin Analizi”, *Toplum ve Bilim*, 140, 27-41.

İçduygu, A. & Sert, D. Ş. (2019). Introduction: Syrian refugees–facing challenges, making choices. *International Migration*, 57/2, 121-125.

İçduygu, A. & Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). Göç İstatistikleri. (Erişim: 20 Mayıs, 2021)

https://www.goc.gov.tr/icerik3/statistics_1064_4733_10166

Kahraman, S. & Tanıyıcı, Ş. (2018). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Örneğinde Çok Düzeyli Göç Yönetişimi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5/1, 235-280.

Kanat, S. & Aytaç, M. (2018). Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik ile Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40/2, 55-86.

Kanat, S. & Zenginoğlu, S. (2017). Avrupa Birliği’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Yaklaşım ve Politikaları. *Route Educational and Social Science Journal*, 4/3, 20-32.

Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 2, 30-35.

Karakaş, D. (2016). Mülteci Sorunu Çerçevesinde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri. *ORMER Perspektif Serileri*, 16, 1-8.

Karasu, M. A. (2017). Göç ve Uyum Sorunu, A. Yatkın (Ed.). *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 631-649). Elazığ: Fırat

Üniversitesi Yayınları.

Kaya, G. & Çolakoğlu, K. (2020). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Onuncu Yılına İlişkin Sosyolojik Bir Analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13/73, 594-609.

Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. (Erişim: 4 Ocak, 2021)

<http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasina%20Etkileri%20.pdf>

Kirişçi, K. (1991). The Legal Status of Asylum Seekers in Turkey: Problem and Prospects. *International Journal of Refugee Law*, 3/ 3, 510–528.

Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin “Suriyeli Mülteciler” Sınırı*. (Çev. S. Karaca). Ankara: USAK Yayınları.

Koçak, K. A. (2012). Yasemin Devrimi’nden Arap Baharı’na Tunus. *Yasama Dergisi*, 22, 22-61.

Maden, T. E. (2013). İklim Değişiminin Arap Baharında “Tehdit Tetikleyici” Rolü ve Suriye. *Ortadoğu Analiz*, 5/58, 80-87.

Matiç, U. (2019). Suriye’de Arap Baharı’nın Etkileri. İçinde M. C. Özşahin & O. Battır (Ed.), *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu Bölgesel Dönüşüm ve Reaksiyonlar* (ss. 237-259), İstanbul: Hiperyayın.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2016). Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi. (Erişim: 14 Kasım, 2020)

<http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2019). 2020 Yılı Bütçe Sunuşu. (Erişim: 10 Ocak, 2021)

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUN_UYU_17.12.2019.pdf

MEB HBOGM (Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü). (2020). Türkiye’de Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Eğitim Çağındaki Suriyelilerin Dağılımı. (Erişim: 27 Eylül, 2021)

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/18114946_17155955_3_KASIM_2020_YNTERNET_BULTENY_Sunu.pdf

Mencütek, Ş., Gökalp, A. Z., Balamir N. E. & Coşkun, B. (2021). Turkey’s Tesponse to Syrian Mass Migration: A Neoclassical Realist Analysis. *Uluslararası İlişkiler*, 17/68, 93-111.

Milliyet. (2019). Geri Kabul’ü Askıya Aldık. (Erişim: 27 Eylül, 2021) <https://www.milliyet.com.tr/dunya/geri-kabulu-askiya-aldik-6004216>

Miş, N. (2012). Suriye 2011. K. İnat, B. Yıldırım, F. Aydın & M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2011* içinde (ss. 256-300), İstanbul: Açılım Kitap.

Naqvi, S. (2014). Arap Baharı’nda Medyanın Rolü. Z. T. Kor (Ed.), *Ortadoğu Konuşmaları Bölgesel ve Küresel Perspektiften ‘Arap Baharı’* içinde (ss. 339-363), İstanbul: Küre Yayınları.

Nas, Ç. (2015). Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23/2, 169-186.

Oytun, O. & Senyücel Gündoğar, S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri. (Erişim: 19 Aralık, 2020) https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf

Önder, N. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5/1, 110-165.

Öney, S. (2020). AB ‘Göçtü’. (Erişim: 28 Eylül, 2021) <https://www.gazeteduvar.com.tr/ab-goctu-makale-1500081>

Özcan, M. (2017). *AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi*, Ankara: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayını.

Özdal, B. (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Bursa: Dora Yayınları.

Öztürk, K. (2017). AB Üyelik Sürecinde Türkiye’de Göç Politikasının Avrupalılaşması. A. Yatkın (Ed.). *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 2580-2594). Elâzığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.

Polat, D. Ş. (2016). Arap Baharı ve Suriye Savaşı. H. Çomak, C. Sancaktar & Z. Yıldırım (Ed.). *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (ss. 137-155), İstanbul: Beta Yayıncılık.

Polat, F. & Durmuş, A. (2015). *Immanuel Wallerstein Perspektifinde Arap Baharı*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Rottmann, S. B. (2020). ‘We Can’t Integrate in Europe. We Will Pay a High Price If We Go There’: Culture, Time and Migration Aspirations for Syrian Refugees in İstanbul. *Journal of Refugee Studies*, 34/ 1, 474-490.

Sağiroğlu, Z. (2019). Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi. A. Esen, M. Duman (Ed.). *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde (ss. 243-268), İstanbul: WALD Yayını.

Şen, Y. (2012). Ürdün’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 22, 141-156.

Şen, Y. (2013). Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 23, 54-79.

Şentürk, C. (2020). *Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler*. Essen: Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı Yayını.

Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve “İnsan Güvenliği”: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*, 140, 11-26.

Şöhret, M. (2016). Suriye'nin Siyasal ve Ekonomik Yapısı. H. Çomak, C. Sancaktar & Z. Yıldırım (Ed.). *Uluslararası politikada suriye krizi içinde* (ss. 39-83), İstanbul: BETA Yayıncılık.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2019). No: 297, 11 Ekim 2019, Uluslararası Toplumda Barış Pınarı Harekâtı'nı Hedef Alan Bazı Yorumlar Hk. (Erişim: 28 Aralık, 2020) http://www.mfa.gov.tr/no_297_-baris-pinari-harekati-ni-hedef-alan-yorumlar-hk.tr.mfa

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. (Erişim: 1 Şubat, 2021) <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>

T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2020), 2019 Birim Faaliyet Raporu. (Erişim: 3 Ocak, 2021) https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/kurumsal/plan-ve-faaliyetler/HSGM_2019_Birim_Faaliyet_Raporu.pdf?type=file

Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 86, 127-144.

Tanrıkulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye’deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/3, 2584-2604.

Taştan, C., Kavuncu, A. Ç., Akbulut, A. M., İrdem, İ., Osmanoğlu, E., Özkaya, Ö. & Küçüker Yıldız, A. (2016). *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler*. Ankara: Polis Akademisi.

Taştekin, F. (2015). *Suriye Yıkıl Git, Diren Kal*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tatar, V. & Ülker, M. (2017). Arap Baharının Türkiye'ye Etkileri: Suriyeli Mülteci Sorunu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/21, 278-288.

Tekin, B. Ç. (2017). Düzensiz Göçün Yönetimi Konusunda Varılan Türkiye-AB Mutabakatının Avrupa Birliği'nin Uluslararası Kimliği Üzerindeki Etkileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39/11, 659-678.

Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye*, Ankara: Pegem Akademi.

Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/1, 5-22.

Tunca, H. Ö. & Karadağ, A. (2018). Suriye'den Türkiye'ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28/2, 47-68.

UNCHR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2021). Turkey July-August. (Erişim: 1 Eylül, 2021)

<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/09/UNHCR-Turkey-Operational-Update-JulyAugust-2021.pdf>

Velieçoğlu Yonca, A. (2014). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. S. Karaca & U. Doğan (Ed.). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu* içinde (ss. 26-34). Mersin, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.

Yanardağ, M. Z., Yanardağ, U. & Avcı, Ö. (2020). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Göç Politikalarını Etkileyen Bazı Gelişmeler ve Sosyal Hizmet Mesleği Açısından Bir Tartışma. *Archives of Health Science and Research*, 7/1, 95-103.

Yılmaz, M. E. (2011). Arap Devrimleri ve Ortadoğu’nun Yeniden Yapılanması. *Ortadoğu Analiz*, 3/27, 45-51.